

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Кафедра менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Ірина МАРКІНА

21 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Актуальні проблеми детінізації економіки та управління
безпекою підприємства
(вибіркова фахова навчальна дисципліна)

освітньо-наукова програма: Менеджмент
спеціальність 073 «Менеджмент»
галузь знань 07 Управління та адміністрування
освітній ступінь «Доктор філософії»
інститут ННІ економіки, управління, права та ІТ

Полтава
2020-2021 н. р.

Робоча програма «Актуальні проблеми детінізації економіки та управління безпекою підприємства» для здобувачів вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Менеджмент» спеціальності 073 «Менеджмент»
Мова викладання державна

Розробник: Ірина Маркіна, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри менеджменту

Протокол від 21 серпня 2020 року № 1

Схвалено науково-методичною радою спеціальності «Менеджмент»

Протокол від “28” серпня 2020 року № 1

Голова

Т. САЗОНОВА

© ПДАА, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Елементи характеристики	Денна форма навчання
Загальна кількість годин –	120
Кількість кредитів –	4
Місце в індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти (обов'язкова чи вибіркова)	вибіркова
Рік навчання (курс)	2
Семестр	3
Лекції (годин)	16
Практичні (годин)	24
Самостійна робота (годин)	80
Вид підсумкового контролю	Залік

2. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Перелік дисциплін, які передують її вивченню:

Філософія науки

Англійська мова для науковців

Бібліографія, інформаційний пошук та інтелектуальні власність

Сучасні інформаційні технології в наукових дослідженнях

Сучасні та класичні теорії менеджменту.

3. Заплановані результати навчання

Мета навчальної дисципліни: формування системи спеціальних знань з питань аналізу проблем тіньової економіки, причин та наслідків існування останньої для держави як на теренах України, так і на міжнародному рівні та організації систем безпеки на підприємствах з урахуванням вимог системи національної безпеки.

Основні завдання навчальної дисципліни:

вивчення основних теоретичних положень дисципліни;

з'ясування сутності та основних положень детінізації економіки та забезпечення безпеки України;

визначення основних напрямів забезпечення національної безпеки держави;

формування знань, умінь та творчого підходу при розробці та управлінні системою безпеки;

розкриття специфіки політики держави в умовах тінізації економіки;

охарактеризувати етапи формування зарубіжних і вітчизняних тіньових фінансових потоків;

вивчення основних категорій, принципів побудови, показників економічної безпеки з метою здійснення економічного аналізу і моделювання на макрорівні та розробки заходів щодо регулювання рівня тінізації економіки;

оволодіння методикою побудови кількісних моделей економічної безпеки на базі системи національних рахунків та методів детінізації;

проведення базисних та нормативних прогностичних розрахунків на основі статистичного аналізу, враховуючи тенденції та закономірності, що сталися в економіці.

Компетентності:

Загальні:

ЗК 1. Оволодіння загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду;

ЗК 2. Здатність до критичного мислення генерування нових складних ідей, аналізу та синтезу цілісних знань.

Фахові:

ФК 1. Здатність до пошуку, обробки та аналізу та узагальнення інформації для проведення самостійних наукових досліджень у сфері менеджменту;

ФК 3. Здобуття глибинних знань з менеджменту, зокрема розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань, критичного аналізу основних концепцій, оволодіння науковою термінологією;

ФК 8. Уміння планувати, організовувати та здійснювати оригінальні наукові дослідження актуальних проблем сфери управління, готувати аналітичні матеріали, наукові доповіді та презентації для їхнього оприлюднення

ФК 10. Здатність здійснювати професійну та особистісну самоосвіту, проектування подальшого освітнього маршруту і професійної кар'єри, участь в дослідно-експериментальній роботі.

Програмні результати навчання:

ПРН 2. Організовувати та проводити оригінальні наукові дослідження у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики;

ПРН 7. Здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту;

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Тіньова економіка як глобальна проблема світового співтовариства

Тіньова економіка як складова частина ринкового господарства. Основні підходи до визначення поняття «тіньової економіки». Сутність та витoki тіньової економіки. Критерії і структура тіньової економіки. Універсальні причини тіньової економіки. Різноманіття форм тіньової економіки. Антропологічні фактори. Економічні фактори. Соціальні чинники. Правові фактори. Етичні чинники. Політичні фактори. Незаконна виробнича діяльність. Економічна злочинність. Комплексний соціально-економічний підхід. «Кримінальна економіка» і «вимушена позалегалітним економіка». Форми і методи державного впливу на тіньову економіку. Визначення тіньової економіки

Всесвітній характер тіньової економіки. Глобалізація. Кіберзлочинність. Білокомірцева злочинність. Тіньова економіка в контексті світових господарських систем. Світова кримінальна економіка. Наркобізнес. Стадії кримінального економічного циклу. Легалізація кримінальних доходів.

Тема 2. Загальне і специфічне тіньової економіки в країнах з розвинутою і трансформаційною економікою

Тінізація економіки в розвинених країнах: просторово-часовий аспект. Особливості тінізації економіки в трансформаційних системах. Причини існування тіньової економіки та її інституціоналізації в Україні. Корупція як інституція тіньової економіки.

Проблеми ефективності державного регулювання економічних процесів. Позабанківський грошовий обіг – основа тіньової економіки. Неефективність податкової системи. Недосконалість бюджетної системи, недоліки бюджетного планування та механізмів контролю за використанням бюджетних коштів. Дезорганізація господарського управління державними майном та державними підприємствами, неефективність приватизації державного майна. Корупція в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, правова незахищеність суб'єктів економічної діяльності від свавілля та зловживання посадових осіб

Тема 3. Методи оцінки тіньового і неформального секторів економіки

Класифікація сегментів тіньової економіки. Класифікація методів вимірювання економічної діяльності в нелегальному і неформальному секторах виробництва. Оцінка обсягів приховування продукції і прибутку підприємств. Монетарний метод. Аналіз співвідношення витрат і вартості продукції в державному і приватному секторах економіки, Балансовий метод. Метод порівняння індексів взаємопов'язаних показників. Метод постійних співвідношень. Метод розрахунку макроекономічних показників, заснований на визначенні гранично можливої величини. Методи засновані на статистиці домогосподарств. Метод розрахунку за показниками зайнятості (італійський метод). Експертний метод.

Тема 4. Вплив розвитку ринкового механізму на детінізацію економіки

Методика оцінки масштабів тіньової економіки. Мотивація суб'єктів тіньової економічної діяльності. Розвиток конкуренції у трансформаційній економіці як шлях детінізації економіки. Інститут банкрутства – ефективний захист власника в умовах детінізації економіки. Детінізація доходів населення в умовах трансформаційних перетворень. «Втеча капіталу» з трансформаційних країн у системі глобального перерозподілу фінансових ресурсів.

Тема 5. Теоретичні засади управління безпекою підприємства

Управління безпекою як функція та її значення для установи, організації, підприємства. Трактатування безпеки установи, організації, підприємства: поняття, підходи до визначення сутності. Групування небезпек і загроз безпеці підприємства за кваліфікуючими ознаками.

Рівні забезпечення безпеки підприємства, закономірності управління самоорганізаційною системою безпеки підприємства.

Формування системи управління безпекою підприємства на засадах теоретичних підходів до управління. Положення та особливості системного, програмно-цільового, інституційного, підходів.

Тема 6. Основні складові безпеки підприємства

Класифікація складових системи безпеки підприємства. Економічна безпека підприємства. Фінансова безпека підприємства. Енергетична безпека підприємства. Продовольча безпека підприємства. Інноваційно-технологічна безпека підприємства. Зовнішньоекономічна безпека підприємства.

Тема 7. Система управління безпекою підприємства

Організація системи безпеки підприємства. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства. Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління безпекою підприємства. Організаційна структура управління безпекою установи, організації, підприємства: роль і відповідальність відділів з безпеки. Моделі організаційних структур з управління фінансово-економічною безпекою установи, організації, підприємства, кількісний і якісний склад, рівень технічної оснащеності, розміри фінансування та місце штатного підрозділу економічної безпеки в структурі підприємства. Основні завдання та склад Ради з безпеки підприємства, як вищого колегіального органу.

5. Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	п	с.р.
Тема 1. Тіньова економіка як глобальна проблема світового співтовариства	14	2	-	12
Тема 2. Загальне і специфічне тіньової економіки в країнах з розвинутою і трансформаційною економікою	16	2	4	10
Тема 3. Методи оцінки тіньового і неформального секторів економіки	18	2	4	12
Тема 4. Вплив розвитку ринкового механізму на детінізацію економіки	18	2	4	12
Тема 5. Теоретичні засади управління безпекою підприємства	18	2	4	12
Тема 6. Основні складові безпеки підприємства	18	2	4	12
Тема 7. Система управління безпекою підприємства	18	4	4	10
Усього годин	120	16	24	80
Залік	-	-	-	-

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Тіньова економіка як глобальна проблема світового співтовариства	-
2	Тема 2. Загальне і специфічне тіньової економіки в країнах з розвинутою і трансформаційною економікою	4
3	Тема 3. Методи оцінки тіньового і неформального секторів економіки	4
4	Тема 4. Вплив розвитку ринкового механізму на детінізацію економіки	4
5	Тема 5. Теоретичні засади управління безпекою підприємства	4
6	Тема 6. Основні складові безпеки підприємства	4
7	Тема 7. Система управління безпекою підприємства	4
	Разом	24

7. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Тіньова економіка як глобальна проблема світового співтовариства	12
2	Тема 2. Загальне і специфічне тіньової економіки в країнах з розвинутою і трансформаційною економікою	10
3	Тема 3. Методи оцінки тіньового і неформального секторів економіки	12
4	Тема 4. Вплив розвитку ринкового механізму на детінізацію економіки	12
5	Тема 5. Теоретичні засади управління безпекою підприємства	12
6	Тема 6. Основні складові безпеки підприємства	12
7	Тема 7. Система управління безпекою підприємства	10
	Разом	80

9. Оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Методи навчання*	Форми оцінювання**
<p>ПРН 2. Організувати та проводити оригінальні наукові дослідження у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики</p> <p>ПРН 7. Здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту</p>	<p>- за джерелом знань: словесні методи: лекція; наочні методи демонстрування; практичні методи: практичні роботи, ситуаційні вправи;</p> <p>- за логікою: дедуктивний, синтетичний, узагальнення;</p> <p>- за мисленням: евристичний;</p> <p>- за ступенем керівництва: робота під керівництвом викладача;</p> <p>- методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: метод формування пізнавальних інтересів: створення ситуації інтересу; метод стимулювання і мотивації обов'язку й відповідальності: заохочення, оперативний контроль, вказування на недоліки, зауваження;</p> <p>- інноваційні: інтерактивний метод: тренінгові заняття, мозковий штурм</p>	<p>Виконання завдань на практичних заняттях, виконання завдань самостійної роботи, підготовка презентацій, участь в конференціях</p>

Критерієм успішного навчання є досягнення здобувачем вищої освіти мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання.

Критерії успішного опанування програмних результатів навчання

Програмні результати навчання	Відсоток у підсумковій оцінці з навчальної дисципліни, %		Максимальна кількість балів	Мінімальний пороговий рівень оцінок, балів
ПРН 2. Організувати та проводити оригінальні наукові дослідження у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики	40		40	24
ПРН 7. Здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту	60		60	36
Разом	100		100	60

Одним із обов'язкових елементів освітнього процесу є систематичний поточний контроль оволодіння компетентностями та підсумкова оцінка рівня досягнення програмних результатів навчання.

10. Форми оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Форма оцінювання							
	виконання вправ на практичних заняттях		виконання завдань самостійної роботи		виконання презентацій		участь в конференціях	
	мінімальна кількість балів	максимальна кількість балів	мінімальна кількість балів	максимальна кількість балів	мінімальна кількість балів	максимальна кількість балів	мінімальна кількість балів	максимальна кількість балів
ПРН 2. Організувати та проводити оригінальні наукові дослідження у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики	8	12	10	18	6	10	-	-
ПРН 7. Здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту	8	14	9	16	7	12	12	18

Форми, шкала та критерії оцінювання результатів навчання при проведенні поточного контролю успішності здобувачів вищої освіти:

- виконання вправ на практичних заняттях (5 б. максимум):

1 бал – ЗВО продемонстрував на низькому рівні навички організації та проведення оригінальних наукових досліджень у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, вміння досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики; вміння демонструвати навички самостійного виконання наукового дослідження, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, оцінювати результати автономної роботи і нести

критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту; обирати та використовувати загально-наукові та спеціальні методи наукових досліджень у галузі менеджменту; Ідентифікувати та класифікувати нові задачі в сфері менеджменту, описувати, аналізувати та оцінювати відповідні об'єкти, явища та процеси, обирати оптимальні методи їх досліджень.

- підготовка презентацій:

1 бал – ЗВО продемонстрував на задовільному рівні навички організації та проведення оригінальних наукових досліджень у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, вміння досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики; вміння демонструвати навички самостійного виконання наукового дослідження, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, оцінювати результати автономної роботи і нести відповідальність за особистий професійний розвиток та навчання інших; здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту; обирати та використовувати загально-наукові та спеціальні методи наукових досліджень у галузі менеджменту;

2 бали – ЗВО продемонстрував на достатньому рівні навички організації та проведення оригінальних наукових досліджень у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, вміння досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики; вміння демонструвати навички самостійного виконання наукового дослідження, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, оцінювати результати автономної роботи і нести відповідальність за особистий професійний розвиток та навчання інших; здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту; обирати та використовувати загально-наукові та спеціальні методи наукових досліджень у галузі менеджменту; Ідентифікувати та класифікувати нові задачі в сфері менеджменту, описувати, аналізувати та оцінювати відповідні об'єкти, явища та процеси, обирати оптимальні методи їх досліджень.

3 бали – ЗВО продемонстрував на високому рівні навички організації та проведення оригінальних наукових досліджень у сфері менеджменту на відповідному фаховому рівні, вміння досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем теорії та практики; вміння демонструвати навички самостійного виконання наукового дослідження, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, оцінювати результати автономної роботи і нести відповідальність за особистий професійний розвиток та навчання інших; здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань у галузі менеджменту; обирати та використовувати загально-наукові та спеціальні методи наукових досліджень у галузі менеджменту; Ідентифікувати та класифікувати нові задачі в сфері менеджменту, описувати, аналізувати та оцінювати відповідні об'єкти, явища та процеси, обирати оптимальні методи їх досліджень.

- участь в конференціях

5 балів – підготовка та публікація тез для участі у конференціях.

Форма проведення семестрового контролю згідно з робочим та навчальним планом – залік.

10. Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

Назва теми	Види навчальної роботи студентів				Разом по темі
	виконання вправ на практичних заняттях	виконання завдань самостійної роботи	виконання презентацій	участь в конференціях	
Тема 1. Тіньова економіка як глобальна проблема світового співтовариства	5	6	-		11
Тема 2. Загальне і специфічне тіньової економіки в країнах з розвинутою і трансформаційною економікою	5	6	3		14
Тема 3. Методи оцінки тіньового і неформального секторів економіки	5	6	3		14
Тема 4. Вплив розвитку ринкового механізму на детінізацію економіки	5	6	3		14
Тема 5. Теоретичні засади управління безпекою підприємства	5	6	3		14
Тема 6. Основні складові безпеки підприємства	5	6	3	5	19
Тема 7. Система управління безпекою підприємства	5	6	3		14
Разом	35	42	18	5	100

11. Рекомендовані джерела інформації Основні

1. Варналій З.С., Гончарук А.Я., Жаліло Я.А. та ін. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи. легалізації. К.: Знання, 2009. 647 с.
2. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства : навч. посібн.. К. : ЦУЛ, 2008. 239 с.
3. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства : препринт наукової доповіді. К. : Нац. академія управління, 2005. 77 с.
4. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства. Навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2009. 252 с.
5. Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади : монографія. Х. : ХНЕУ, 2009. 299 с.
6. Мазур І. Детінізація економіки України: теорія та практика: монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. 239 с.
7. Попович В.М. Теорія детінізації економіки. Ірпінь. 2001. 524 с.
8. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації. Львів: Ахілл, 2008. 660 с.
9. Markina I., Diachkov D., Opeoluwa Oke Adedeji. Monitoring the level of sustainable development of the enterprise. *Problems and Perspectives in Management*, 2017. Vol. 15. Issue 1. P. 210-219.
10. Markina I., Somych M., Hniedkov A. The Development of the Shadow Entrepreneurship in Ukraine. *Revista ESPACIOS*. Vol.38. №54, 2017.
11. Markina I., Safonov Yu., Zhylynska O., Diachkov D., Varaksina E. Defining the Dimensions of National Security, Financial Security and Food Supply Chain in Ukraine. *International Journal of Supply Chain Management* (Англія).
12. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки. Том 1: Регіональні аспекти та напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку: монографія / за заг. ред. М.А. Зайця, О.В. Захарченка, О.М. Коваленка. Одеса: ВМВ, 2014. 292 с.
13. Маркіна І. А. Особливості тінізації економіки в трансформаційних системах. *Менеджмент у XXI сторіччі: методологія і практика: матеріали III Міжнародної науково-*

практичної конференції: збірник наукових праць. Полтава: Видавництво «Сімон», 2015. С.219-221

14. Маркіна І. А. Проблеми детінізації в контексті економічної безпеки України. Колективна монографія Проблеми та перспективи ринково-орієнтованого управління підприємствами : теорія, методологія практика. Київ. Вид. «СТПРЕС». С.71-78.

15. Маркіна І. А. Передумови тінізації діяльності малого та середнього бізнесу. *Актуальні проблеми економічної безпеки держави, регіону, підприємства*. Всеукраїнської науково практичної конференції. 26 травня 2017 р. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 288 с., С 128-132.

16. Маркіна І. А. Загрози економічній безпеці підприємства: теоретичний аспект. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія :Економічні науки: Збірник наукових праць. Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». 2017. Вип. 33. С. 130-137.

17. Маркіна І. А., Сьомич М.І. Державні механізми протидії тінізації економіки України як елемент економічної безпеки. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2018. №3.

Допоміжні

18. Антипов В. І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення). Вінниця : ДП ДКФ, 2006. 1049 с.

19. Базиліук А. В., Коваленко С. О. Тіньова економіка в Україні. К.: НДЕІ Мінекономіки України, 1998. 206 с.

20. Бандурка О. М., Духов В. Е., Петрова К. Я. Основы экономической безопасности. Х. : Изд-во Харьк. Нац. ун-та внутр. дел, 2003. 289 с.

21. Баженова О. Економічна безпека України : сучасний етап. *Банківська справа*. №1, 2008. С. 52-61.

22. Баженова О. В. Методика визначення оцінки економічної безпеки держави. *Актуальні проблеми підприємницької діяльності в Україні*. Вип. 3, 2003. С. 4-9.

23. Варналій З. С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації 2006. URL : http://old.niss.gov.ua/book/ty_n_ekon/index.htm.

24. Гончарова В. О. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку держави. Х. : Вид. центр ХНУ, 2001. 195 с.

25. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія. К. : НІСД, 2011. 288 с.

26. Данільян О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації : навч. посіб. Х. : Фоліо, 2002. 285 с.

27. Ечмаков С. М. Теневая экономика: анализ и моделирование. М.: Финансы и статистика, 2004. 408 с.

28. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: навч. посіб. К. : Кондор, 2004. 384 с.

29. Лех Г. А., Табачук А. Я. Особливості тіньової економіки в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2010. Вип. 20.9. С. 186-192.

30. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. К. : Кондор, 2008. 552 с.

31. Мазур І. І. Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України. Статегічні пріоритети. 2008. № 3 (9). С. 76-84.

32. Пирожков С. І. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2003. №1. С. 93-106.

33. Савченко І. Г., Юрданов А. Є. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями. *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*. 2012. № 3. С. 107-116.

34. Самойленко Є. Г. Сутність та етапи еволюції тіньової економіки. Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. 2012. № 1 (5). Т. 2. С. 338-345.

35. Степаненко А., Герасимов М. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів. *Регіональна економіка*. 2002. №2. С. 39-54.
36. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект. К. : Генеза, 2006. 288 с.
37. Ярочкин В. И. Информационная безопасность : учебн. М.: Академический Проект. Фонд "Мир", 2003. 640 с.

10. Інформаційні ресурси

38. http://libfree.com/165060163-onomikaekonomichna_bezpeka__koristin_oye.html
39. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2010/Shevchenko_2009.pdf
40. <http://westudents.com.ua/knigi/368-natsionalna-bezpeka-ukrani-lpkan-va.html>
41. subject.com.ua/economic/safety/
42. <http://econ.me.pn/tenevaya-ekonomika-uchebnoe-posobie-dlya.html>
43. http://stud.com.ua/51850/ekonomika/vidi_tinovoyi_ekonomiki
44. <http://epi.cc.ua/tenevaya-ekonomika-33647.html>
45. http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/4466/1/Shadow_econ.pdf